

Kapitalism och proletariat i cybernetikens väv

I sin nyaste bok analyserar **Nick-Dyer Witheford** sambandet mellan kapitalismens tilltagande turbulens och det globala proletariats alltmer fragmenterade sammansättningar.

Nick Dyer-Withefords: *Cyber-Proletariat: Global Labour in the Digital Vortex*. Pluto Press 2015.

Cyber-Proletariat: Global Labour in the Digital Vortex (2015) är **Nick Dyer-Withefords** mest omfattande bok sedan *Cyber-Marx: Cycles and Circuits of Struggle in High Technology Capitalism* (1999). Det centrala begreppet i båda böckerna har varit cybernetik, vilket syftar på utvecklingen dels av robotar och automatisering och dels av nätverk och informationsflöden. Cybernetikens utveckling har väckt både utopiska drömmar och dystopiska farhågor. Dyer-Witheford rör sig mellan dessa poler genom att å ena sidan synliggöra hur cybernetiken är integrerad i moderna kapitalistiska samhällen och hur detta leder till exploatering, och å andra sidan genom att peka på de former av motstånd som samma teknologi möjliggör. Ett parallellt tema i just denna bok är hur man kan förstå begreppet klass idag. Proletärer är uppenbarligen inte längre bara fabriksarbetare. Det som alla proletärer enligt Dyer-Witheford har gemensamt är att de för sin existens är beroende av lönerelationen. Hur detta kommer till uttryck varierar dock väldigt mycket: trygg fulltidsanställning, olika former av osäkra och informella arbetsavtal, obetalt hemmaarbete, slavliknande fabriks- och gruvarbete samt den växande andelen arbetslösa. De olika skikten av proletärer kommer att röra sig mot olika grader av exploatering och utanförskap beroende på vilka krav kapitalet har under en specifik tid. Dyer-Witheford lyckas visa hur dessa allt mer sammanvävda rörelser och skiftningar gestaltar sig i vår globaliserade värld.

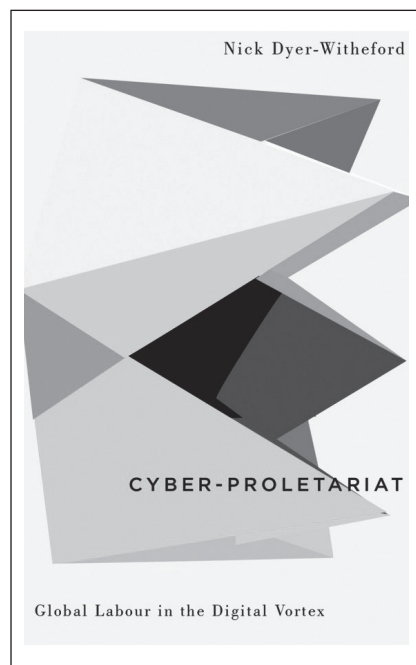
Finansmarknadens dominans

Dyer-Withefords metafor för kapitalismen är en storm eller virvelvind i Marx anda: allt som är fast förflyktigas. Stormen har tre huvudsakliga led: produktion, cirkulation, och finansialisering. Hur omvandlar då cybernetiken dessa? Några konkreta exempel: Inom produktionen handlar det i första hand om

rell produktion i form av websidor och videospel.

Inom cirkulationen är det främst nätverket som revolutionerat. Här kan man skilja på cirkulationen före och efter produktionen. Till det förra hör utbredandet av elektroniska leverantörskedjor som integrerar vitt spridda tillgångar. En central innovation har till exempel varit streckkoden i början av 1970-talet, som möjliggjorde en global översikt över varors platser, destinationer och priser. Utan effektiviseringar och koordineringar av leverantörskedjor skulle kapitalet inte ha tillgång till en global reservoar av arbetskraft. Till förändringarna inom cirkulationen efter att produkten är färdig, alltså då den forslas till marknaden, hör givetvis alltmer omfattande och intelligenta former av reklamföring, som idag kan innebära spårningar och förutsägelser av konsumtionsbeteende – reklamen blir alltså i högre grad skraddarsydd för varje individ.

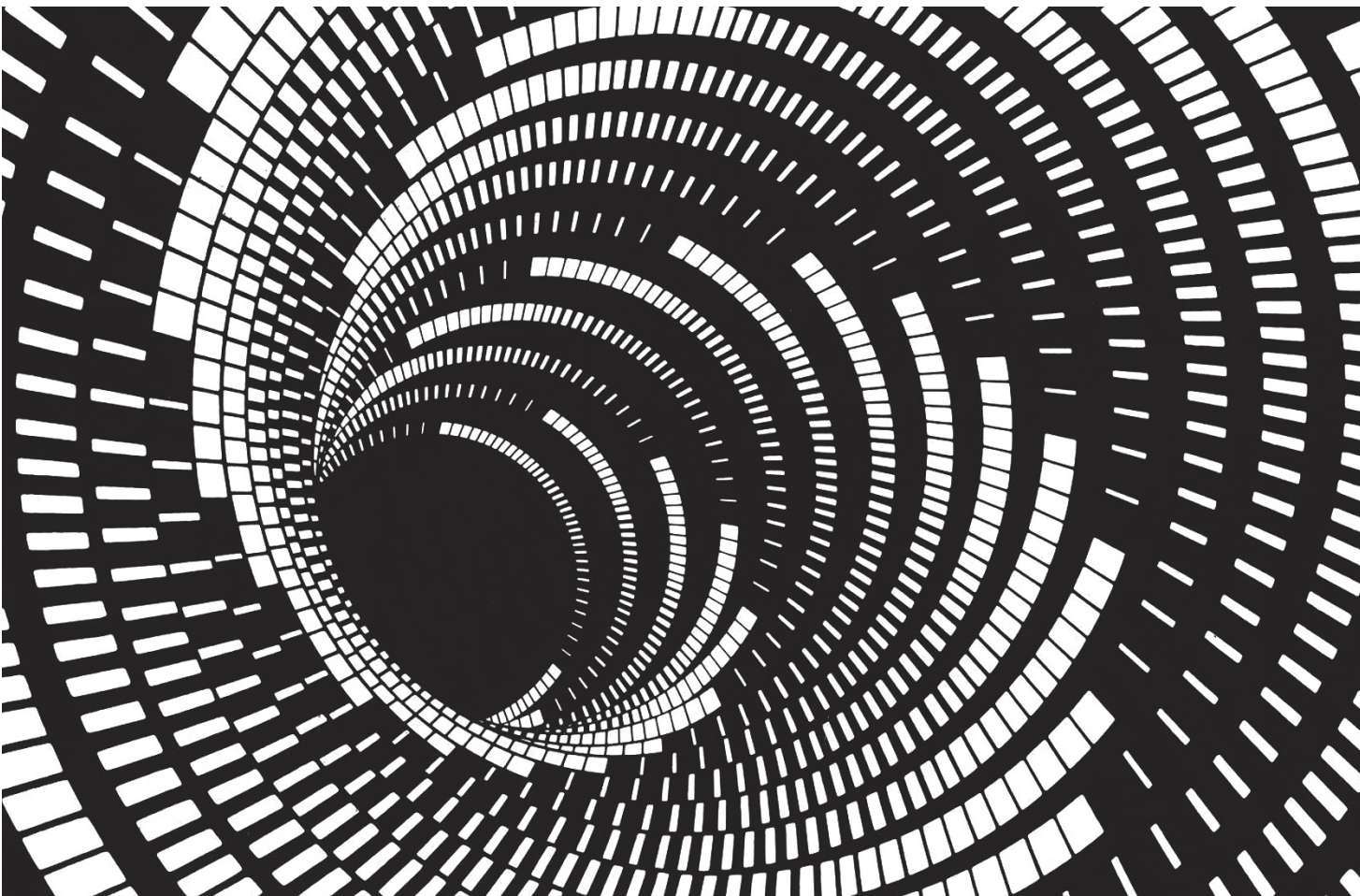
Sist och slutligen är cybernetik alltmer sammanväxt med finansialisering. Finansialisering innebär att valuta- och aktiehandel – som främst sköts av banker och på finansmarknader – växer i betydelse för ekonomin. I USA utgjorde finansiell profit 10 procent av den totala profiten 1945 medan den i början av 2000-talet utgjorde 40 procent. Denna process går hand i hand med en liberalisering av internationella kapitalrörelser från och med 1970-talet och har gett upphov till en mångfald av obskyra finansiella instrument, dessa var i sin tur antagligen den största orsaken till

en enorm automatisering av arbetsuppgifter som tidigare krävt lönearbete. Detta har lett till en växande sektor av serviceinriktat och datorbaserat arbete, men även uppkomsten av helt nya typer av arbete, till exempel kultu-

finanskraschen 2008. Dyer-Witheford skriver om finansialisering som ett sätt att upprätthålla momentan tillväxt av kapital i allt hårdare ekonomiska tider. Det är ett sätt att hoppa över produktionen och cirkulationen genom skuldsättning och spekulering som bygger upp de bubblor som senare hotar hela samhällen. Cybernetikens betydelse för denna utveckling har varit central. Det handlar om en övergång från budgivningar där spekulanter träffades fysiskt ännu under 1980-talet till transaktioner via datornätverk, och på senare tid alltmer automatiserade bytesalgoritmer. Idag sker så mycket som 55% av all aktiehandel i USA genom så kallad

Trots att det finns några glanshistorier om hur applikationstillverkare gått från att säga upp sig från jobbet till att med en revolutionerande applikation bli miljonärer, är arbetsvillkoren för de flesta inom branschen mycket osäkra. Det är oftast plattformsägarna, som Google och Apple, som vinner på konceptet med "crowdsourcing". Google och Apple har endast ett fåtal anställda som tillverkar nyckelapplikationer, medan resten tillverkas av självständiga entreprenörer utan skyddsnet. Dyer-Witheford hänvisar till studier enligt vilka majoriteten av applikationsutvecklare får väldigt låg eller ingen lön. Dyer-Witheford menar dessutom att app-

"high frequency trading", där algoritmer – med livstider på endast några veckor – står för själva bytena.

De olika sätten som cybernetiken griper in kring hela världen leder till en kapitalism som samtidigt inkorporerar nya typer av arbete, förändrar redan existerande typer av arbete och kastar ur förlegade former av arbete. En av Dyer-Withefords teser är att de nya arbetena som skapas är färre än de som försvinner, och även mer osäkra. Inom en nyliberal ideologi framstår bland annat applikationsekonomi i industriländer och mobilekonomi i utvecklingsländer som paradexempel på sektorer med utrymme för ekonomisk blomstring. I den mån det alls skapas jobb inom dessa sektorer visar Dyer-Witheford att de tyvärr tenderar att vara mycket otrugga, ibland rentav destruktiva.

likationer ofta är sätt att automatisera de typer av arbete som ännu behövs inom till exempel servicesektorn. Applikationen kan fungera som en direkt länk till automatiserade produktions- och distributionssystem, vilket då eliminerar behovet av mänskligt beslutsfattande i form av lönearbete i kedjan mellan produkt och konsument.

Vad gäller mobilekonomin i utvecklingsländer handlar det om olika former av mobila pengar eller mobila banker. Tanken med dessa är att de ska inkludera traditionellt exkluderade grupper i det finansiella systemet – de cirka två miljarder människor som har mobiltelefoner men inget bankkonto. Med mobila pengar ska dessa grupper kunna spara pengar till svåra tider och smidigt ta små lån, men kanske främst ägna sig åt affärsverksamhet. I slum- och rurala om-

råden har det visat sig att mobilpengarna inte används för sparande och entreprenörskap, utan snarare för små transaktioner mellan vänner och släktingar. Mobilpengarna har alltså inte lett till gräsrotskapitalism, utan snarare till möjliggörandet av sociala skyddsnet där dessa helt saknas från statlig sida. Inte ekonomisk tillväxt, utan snarare minimala flöden mellan människor på fattigdomsgränsen.

Autonom marxism

Den autonoma marxismen är en rörelse som Dyer-Witheford är influerad av och återkommer till många gånger i boken. Inom den autonoma marxismen arbetar man med tanken att den av modern teknologi genomsyrade kapitalismen har lett till en övergång från traditionella former av manuellt arbete till olika former av affektivt och immateriellt arbete. Inom dessa former av arbete är det så kallade "allmänna intellektet" eller "socialiserad kunskap" – allmänt tillgänglig kunskap som cybernetiken frigör – centralt. Exempel på sådan kunskap är behärskandet av informationsteknologi, sociala koder och kulturella symboler – sådant som man lärt sig eftersom man är en människa i ett modernt informationssamhälle snarare än det man lär sig i skolan. Dessa typer av arbete tenderar även att engagera tidigare personliga aspekter av livet, till exempel kommunikationen, det

past bidrar till hans resonemang – för att skriva om människonära saker. Till exempel då han beskriver klasser som sammansättningar med olika krafter, kapaciteter och emergenta egenskaper. I slutet av boken tycks han dock vända sig mot en alltför mekanistisk världsbild med allt den kan föra med sig i form av teknologisk fetischism på bekostnad av det konkreta mänskliga köttet. De fundamentala delarna av människans liv och reproduktion – allt från uppfostran och omhändertagande, bastillgångar som vatten och mat, utbildning och miljösäkerhet – har med kroppslighet att göra. Kroppen och köttet måste enligt Dyer-Witheford kontrasteras och försvaras mot cybernetikens och kapitalets likgiltiga och kalla logik.

Dyer-Withefords stora styrka i boken är att han lyckas synliggöra förvånande kopplingar såväl mellan olika delar av den globala ekonomin som mellan olika teorier om den. Det är svårt att anklaga honom för att vara onyanserad. I den mån han kan anses närma sig ytterlighetspositioner – som till exempel gällande de akuta farorna med en automatiserad kapitalism – är det inte med en resignerad pessimism, utan med ett samtidigt belysande av motståndets möjligheter. En av flyktlinjerna som Dyer-Witheford tar upp är grundinkomsten, som enligt honom kunde fungera som en början till ett uppluckrande av kapitalistiska strukturer. Men även detta är

Trots att det finns några glanshistorier om hur applikationstillverkare gått från att säga upp sig från jobbet till att med en revolutionerande applikation bli miljonärer, är arbetsvillkoren för de flesta inom branschen mycket osäkra.

sociala, fantasin, ens känslor, men även ens förmåga att ta ansvar och vara kreativ. En tes inom den autonoma marxismen är att kapitalismen undergräver sig själv genom att göra sig helt beroende av det immateriella arbetet, dessa produktionsmedel tillhör ju på sätt och vis proletariatet, inte någon kapitalist. Det finns många problematiska aspekter i resonemanget, och Dyer-Witheford vänder helt och hållet på det. Han menar istället att det immateriella arbetet håller på att automatisera bort sig själv ur det system som det skapade. Dyer-Witheford nämner många exempel på detta: journalister, översättare, jurister, fotografer och börsmäklare kan i högre grad komma att ersättas med alltmer avancerade programvaror och artificiell intelligens, även popstjärnor kan ju idag ersättas av hologram. Slutsatsen blir att vi går mot automatiserad kapitalism.

Dyer-Witheford är alltså betydligt mer pessimistisk vad gäller snabba sätt att stävja kapitalismens destruktiva krafter. I andra avseenden påminner dock Dyer-Witheford om autonoma marxister. Han kan ibland anamma en mekanistisk och onödigt svärgeomtränglig terminologi – som knap-

oklart: den kan lika gärna användas för att institutionalisera fattigdom och cementera exploatering beroende på vilken nivå den sätts på. I vilken grad grundinkomst kommer att fungera som en spärr för kapitalismens destruktiva krafter beror på proletariatets förmåga att göra motstånd med hjälp av samma teknologi som de utnyttjas av för profit. Ett proletariat som är segmenterat globalt och i olika grader av exploatering kan endast lyckas med detta, menar Dyer-Witheford, om det överskrider dessa splittringar – vilket samtidigt innebär ett upphävande av de utmejslade livsformer som finns inom det kapitalistiska produktionssättet.

Christoffer Stefansson

Skribenten är magisterstuderande i filosofi vid Åbo Akademi, med kandidatexamen i nationalekonomi.